

Araştırma Notu 19-06 Haziran 2019

Temel göstergelerle 2003 sonrası Türkiye ekonomisi

Sumru Öz¹

Ağustos 2018’de dış politika tercihlerinin tetiklediği kur krizi Türkiye ekonomisini zora soktu. GSYH bir önceki yılın aynı dönemine göre 2018’in dördüncü çeyreğinde yüzde 3, 2019’un ilk çeyreğinde yüzde 2,6 küçüldü. Mart 2019’da işsizlik oranı bir önceki yılın aynı ayına göre 4 puan artarak yüzde 14,1; enflasyon ise Mayıs 2019’da yüzde 18,7 oldu [1]. Ekonominin sorunlu olmadığı bir ortamda siyasi krizlerin bu boyutta bir

kötüleşme yaratmayacağından hareketle bu araştırma notu, ekonomide bozulmanın ne zaman başladığını son 16 yıla ait temel göstergelerden yararlanarak ortaya koyuyor. Büyüme, işsizlik ve enflasyon oranlarının oluşturduğu üç temel göstergeye ek olarak bir ülkenin gelecek dönemde nasıl bir büyüme sergileyeceğinin işareti olan yatırım harcamaları, özel sektörün kredilere hangi faiz oranıyla ulaşabildiği ve zor dönemlerde kamu sektörünün ekonomiyi destekleme kapasitesini yansıtan genel bütçenin durumu ele alınıyor.

Aşağıdaki altı grafikte verilen temel ekonomik göstergelerin son 16 yıldaki seyrine baktığımızda en olumsuz gelişmenin işsizlik oranında yaşandığını görüyoruz. İncelediğimiz dönemin başı olan 2003 yılında 15 yaş üstü nüfus için yüzde 10,4 olarak kaydedilen genel işsizlik oranı, 2012 yılında son on altı yılın en düşük değeri olan yüzde 9,2’ye indikten sonra 2018 yılı geneli için TÜİK tarafından yüzde 11 olarak açıklandı. Ancak Ağustos 2018’deki kur krizinin reel sektörü etkilemeye başlamasıyla birlikte işsizlik oranı hızla artarak Mart 2019 itibarıyla bir önceki yılın aynı ayına göre 4 puanlık bir artışla yüzde 14,1’e ulaştı (Şekil 3). Özetle, son verilere göre işsizlik oranı incelediğimiz dönemin başlangıç değerinin çok üzerine çıkmış oldu.

Şekil 4’e göre, son zamanlarda yüzde 18,4 olan dönem başı değerinin üzerine çıkan bir diğer temel gösterge de enflasyon oranı. 2012’de son 16 yılın en düşük değeri olan yüzde 6,2’ye indikten sonra yeniden yükselişe geçen enflasyon, 2016 yılına kadar ılımlı bir artış sergiledi. Ancak son 2 yılda fiyatlar genel düzeyinde hızlanan artış sonucunda 2001 krizi öncesinde bazı yıllar 3 haneye ulaştıktan sonra büyük bedel ödenerek düştüğü 2003 yılı değerinin de üzerine çıkan enflasyon, 2018 yılının tamamı için yüzde 20,3 oldu.

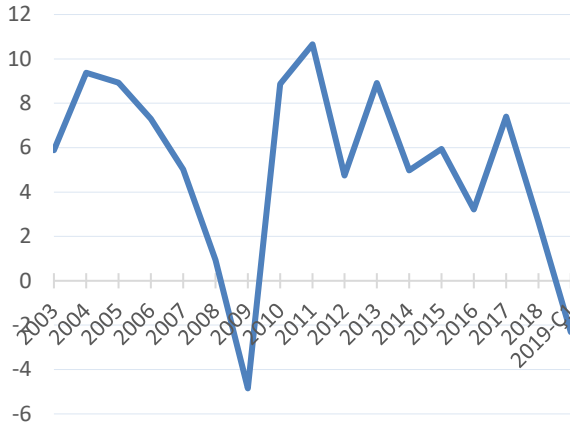
Ticari kredi faizleri, incelediğimiz dönemin başı olan 2003 yılında yüzde 32 civarında olan değerinin üzerine henüz çıkmasa da bu düzeye yaklaşıyor. Öyle ki 2010 yılında yüzde 8,4 olarak gerçekleşikten sonra dalgalı bir şekilde artarak 2018 sonunda yüzde 27’yi aştı (Şekil 5). Bu yılın ilk çeyreğinde az da olsa düşmekle beraber bu düşüşün ne ölçüde piyasa koşullarını yansıttığı konusunda şüpheler mevcut [2].

Bir diğer temel gösterge olan vergi gelirlerinin faiz dışı harcamalara oranı, faiz dışı fazla verilen 2003-2007 arasında yüzde 100’ün üzerindeyken 2019 yılının ilk çeyreğinde yüzde 70’e kadar iniyor (Şekil 6). Genel bütçenin durumu, ekonomik daralmanın başladığı son dönemde (Şekil 1) kamunun ekonomiyi destekleme kapasitesinin kalmadığına işaret ediyor. Şekil 2’de görülebileceği gibi yatırım harcamaları artışında 2012’de başlayan azalma eğilimi ise sağlıklı bir büyüme patikasına dönüleceğine dair umut vermiyor.

¹ Koç Üniversitesi-TÜSİAD EAF

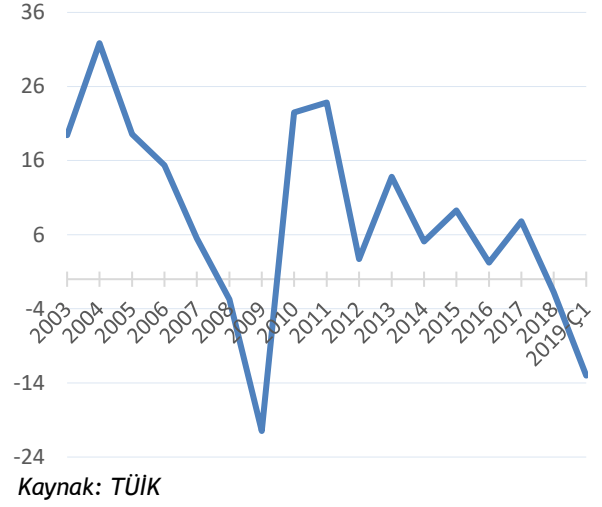
Temel ekonomik göstergelerin son 16 yıldaki seyri

Şekil 1. Büyüme Oranı

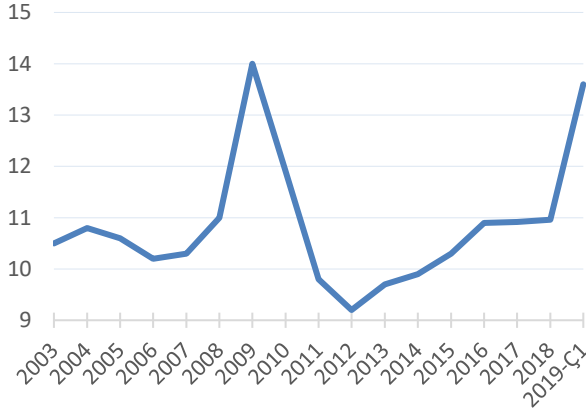
Kaynak: TÜİK

Şekil 2. Yatırım Harcamaları Değişimi

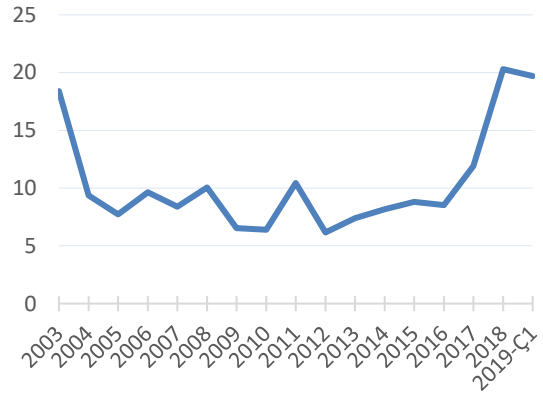
Kaynak: TÜİK

Şekil 3. İşsizlik Oranı

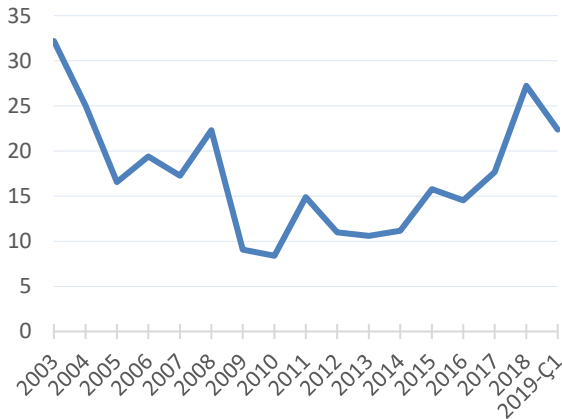
Kaynak: TÜİK

Şekil 4. Enflasyon Oranı

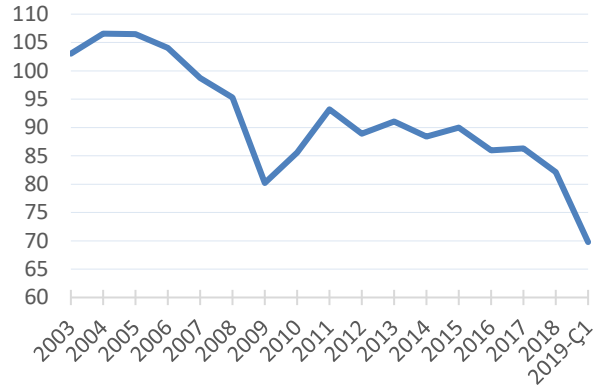
Kaynak: TÜİK

Şekil 5. Ticari kredi faizi

Kaynak: TCMB

Şekil 6. Faiz hariç giderlerin vergi gelirlerine oranı

Kaynak: Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü

Not: Şekil 1-6'da yer alan göstergelerle ilgili bilgi ve veri kaynakları Ek 1'de verilmektedir.

Sonuçlar

Şekil 1-6'da 2003-2019 yılları arasındaki değerleri verilen temel ekonomik göstergeler, Türkiye ekonomisinin dönem başında belli bir iyileşme sergilemekle beraber bugün, 16 yıl öncesine göre daha kötü bir durumda olduğunu gösteriyor. 2008-9 küresel krizinin etkilerini bir yana bırakırsak, temel ekonomik göstergelerdeki bozulmanın 2012 yılında başladığı da yukarıdaki grafiklerden anlaşılıyor. Özetle, temel ekonomik göstergeler, 2012'den bu yana ekonominin iyi yönetilmediğine işaret ediyor. Son dönemde ekonomik göstergelerdeki bozulmanın hızlanması ise geçtiğimiz 5 yıl içinde yapılan 7 seçim sırasında seçim ekonomisi uygulanmasından kaynaklanıyor olabilir.

Kaynaklar

- [1] TÜİK Haber Bültenleri (2019)
- [2] Gürses, U. (2019) Analiz: TL'den dövize iten "iç güçler" Deutsche Welle Türkçe, 13 Mart 2019 <https://www.dw.com/tr/analiz-tlden-d%C3%B6vize-iten-i%C3%A7-g%C3%BC%C3%A7ler/a-47889004>
- [3] TÜİK <http://www.tuik.gov.tr>
- [4] TCMB Faiz İstatistikleri <https://www.tcmb.gov.tr>
- [5] Eğilmez, M. (2019) Türkiye'de Uygulanan Ekonomi Politikası Başarılı mı? 23 Nisan 2019 Kendime Yazılar <http://www.mahfiegilmez.com/2019/04/turkiyede-uygulanan-ekonomi-politikas.html#more>

EK 1. Şekil 1-6'da yer alan göstergelerle ilgili detaylı bilgi ve veri kaynakları

- **Yıllık GSYH büyüme oranı** (TÜİK): Şekil 1, takvim etkisinden arındırılmış harcamalar yöntemiyle zincirlenmiş gayrisafi yurt içi hasıla hacim endeksinde bir önceki yıla göre değişimi yüzde olarak veriyor.
- **Yatırım harcamalarında yıllık değişim oranı** (TÜİK): Takvim etkisinden arındırılmış harcamalar yöntemiyle zincirlenmiş gayrisafi yurt içi hasıla hacim endeksi içinde gayrisafi sabit sermaye oluşumunun bir yıl önceye göre yüzde kaç değiştiği Şekil 2'de yer alıyor.
- **İşsizlik oranı** (TÜİK): Şekil 3, 15 yaş üstü sivil nüfusta yıllık işsizlik oranını yüzde olarak veriyor.
- **Yıllık enflasyon oranı** (TÜİK): Şekil 4, 2003 bazlı tüketici fiyat endeksinde bir yıl önceye göre artış oranını yüzde olarak gösteriyor.
- **Faiz Oranı** (TCMB): Özel sektörün ihtiyaç duyduğu kredilere hangi faiz oranıyla ulaşabildiğini görmek için Şekil 5'te, Merkez Bankası tarafından açıklanan "Bankalarca (TL Üzerinden Açılan) Ticari Kredilere Uygulanan Ağırlıklı Ortalama Faiz Oranı" verisi kullanılıyor.
- **Vergi gelirlerinin faiz dışı harcamalara oranı** (Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü İstatistikleri): Genel bütçenin durumunu görmek için genellikle bütçe açığına bakılır. Ancak 2001 krizi öncesine kıyasla sonrasında bütçe açığının düşük düzeylerde tutulduğunu kabul eden Mahfi Eğilmez, "Türkiye'de Uygulanan Ekonomi Politikası Başarılı mı?" başlıklı yazısında bütçe açığının düşük kalmasında tek seferlik gelirlerin (varlık barışı, vergi affı, bedelli askerlik, imar affı gibi uygulamalarla sağlanan gelirlerin) çok önemli katkısı olduğunu belirtiyor. Bu nedenle tek seferlik gelirleri dışarıda tutarak duruma bakmak gerektiğinden hareketle yapılması gerekenin, sürekli gelirleri ifade eden vergi gelirleriyle faiz dışı giderleri karşılaştırmak olduğunu söylüyor. Bu öneri doğrultusunda Şekil 6'da bütçenin vergi gelirleriyle faiz dışı harcamaların yüzde kaçını finanse edebildiğine bakılıyor [5].